

FAKTA ANASTASIA KIRILENKO

- Föddes 1984 i Novosibirsk i den centralasiatiska delen av Ryssland.
- Tog examen i statsvetenskap vid universitetet i hemstaden 2006, och utbildade sig till journalist vid Moskva universitet 2007.
- Arbetade som översättare hos människorättsorganisationen Memorial.
- Första journalistjobbet efter examen var frilansuppdrag för sajten Izbrannoe, där hon bland annat rapporterade om valfusk, och på den engelskspråkiga människorrättssajten Caucasian Knot.
- 2009 fick Anastasia Kirilenko jobb på Radio Svoboda (även känt som Radio Liberty) i Moskva, där hon stannade i fem år.
- Sedan hon lämnade Radio Svoboda och flyttade till Frankrike har Anastasia Kirilenko arbetat för den ryska sajten The Insider, baserad i Lettland, och för bland annat BBC Panaroma, amerikanska PBS, samt kanadensiska CBC och Radio Canada.
- Anastasia Kirilenko har gjort flera dokumentärfilmer, senast "Putin och maffian" som hade premiär i år.
- Sedan 2016 ingår hon i en expertgrupp mot korruption över nationsgränser inom ramen för EU-Russia Civil Society Forum.

kussion hon deltar i hos föreningen Ordfront. Hon syftar inte på framtidstro i ett land som just avskaffat ett totalitärt system, utan på hur fältet låg öppet för män med informell makt och kriminella kontakter att sko sig på naturtillgångar och offentlig egendom.

Bland det första kretsen kring Putin gjorde var att sätta upp banken Bank Rossija. Det som till strax innan varit Sovjetunionens kommunistiska partis avdelning i Leningrads län lånade ut motsvarande 7,5 miljarder kronor i dagens penningvärde till den nystartade banken, där framträdande personer inom St Petersburgs olika kriminella nätverk blev delägare.

Samtidigt var Vladimir Putin borgmästare Anatolij Sobtjaks högra hand – eller snarare, enligt dem som Kirilenko och Ivanidze intervjuar, var vice borgmästare Putin KGB:s man i stadshuset och den som kontrollerade Sobtjak, snarare än hans skyddsling.

1996 förlorade Anatolij Sobtjak borgmästarvalet mot utmanaren Vladimir Jakovlev, hans andre vice borgmästare. Året därpå inleddes en polisutredning mot Sobtjak, som simulerade en hjärtinfarkt och flydde landet. Först sommaren 1999 vågade han återvända, sedan Vladimir Putin gjort sin kometkarriär i statsförvaltningen och nu kunde se till att hans gamle chef fick korruptionsmisstankarna avskrivna.

Sobtjak hjälpte sedan i sin tur följande vinter den tillförordnade presidenten Putin med dennes valkampanj – men avled hastigt. De som hävdar att det ligger ett brott bakom hans död anger hans uttalande om att han kunde tänka sig att i framtiden själv kandidera till presidentposten som troligt motiv.

Mycket är än i dag höljt i dunkel kring hur Vladimir Putin lyckades komma så långt så snabbt – från officer på mellannivå i KGB till Ryska federationens president på bara åtta år. Liksom kring hur mycket han lyckades berika sig personligen under tiden.

Klart är – eftersom dokumenten med hans signatur otroligt nog faktiskt har bevarats – att Putin under sin tid i St Petersburgs stadsfullmäktige beviljade utrikeshandelslicenser för bland annat olja och sällsynta metaller till vänner och bekanta. Gemensamt för dem är att de å ena sidan oftast inte hade någon bakgrund i energi- eller gruvindustrin, men å andra sidan en bakgrund i KGB.

När Putin kom till makten vid millennieskiftet stod folk som

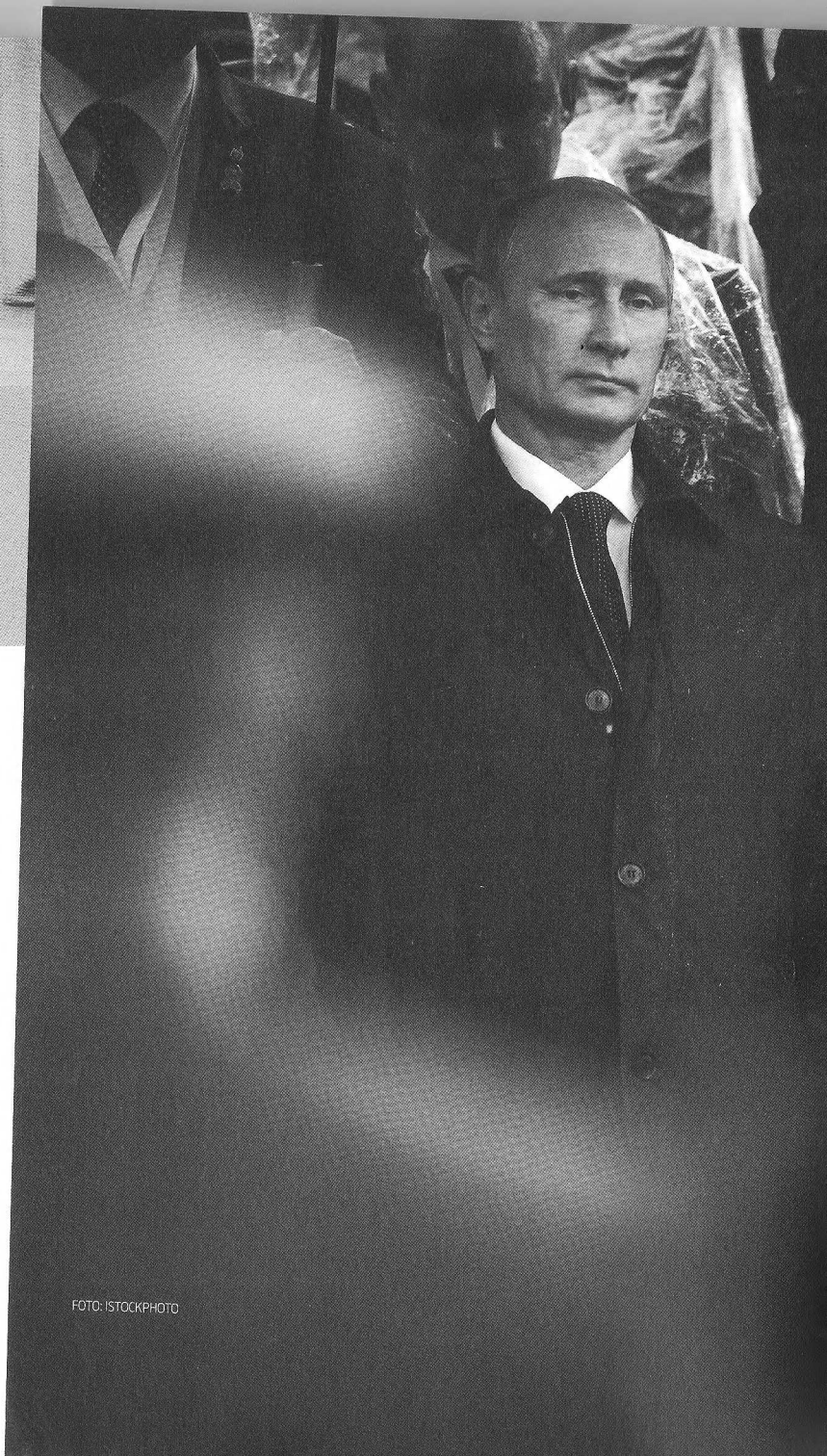

FOTO: ISTOCKPHOTO

Mycket är än i dag höljt i dunkel kring hur Vladimir Putin lyckades komma så långt så snabbt – från officer på mellannivå i KGB till Ryska federationens president på bara åtta år. Liksom kring hur mycket han lyckades berika sig personligen under tiden.

frågetecken, berättar Anastasia Kirilenko. Vilken hemlig maktbas kunde han ha? Man började leta efter företagsintressen eller motsvarande.

Man hittade lantbrukskooperativet Ozero, en samling datjor utanför St Petersburg.

– Det är helt otroligt, flera av dem som var med där har blivit höga chefer, för exempelvis den statliga järnvägen, eller för atomenergimyndigheten. En blev chef för Bank Rossija, en blev minister.

– Och de var alla före detta KGB. Nuförtiden döljer de det inte längre. Vladimir Jakunin, han som blev järnvägsdirektör, brukar säga: "Jag är en vän av Väst, jag har ju till och med bott i New York". Ja, det vill säga, han var lokal chef för KGB i New York.

Ryssland genomgick efter Sovjetunionens avskaffande 1991 en mycket plötslig övergång från helstatlig planekonomi, som ofta resulterat i varubrist i butikerna, till marknadsekonomi helt i avsaknad av några som helst strukturer.

Brist uppstod nu på alla basvaror samtidigt. Matbutikerna stod helt tomma, och i St Petersburg sjösattes ett ambitiöst projekt för import av mat och andra livsnödvändiga förnödenheter från EU. I utbyte skulle ryska företag exportera råvaror till Väst.

Råvarorna skeppades iväg, men ryssarna såg väldigt lite av den utlovade maten. Innehavarna av exportlicenser signerade av ordföranden i St Petersburgs utrikeshandelsutskott blev dock rika i processen.

Marina Salje, då lokalpolitiker i St Petersburg, inledde 1991 en utredning av alla skumma affärer i stadshuset, och slutsatsen var att Vladimir Putin borde skiljas från sina uppdrag. Så skedde inte.

I samband med Putins makttillträde 1999 fick utredningen förnyad uppmärksamhet i både ryska och internationella medier. Marina Salje mottog efter det flera meddelanden som hon tolkade som förtäckta dödshot, och drog sig tillbaka från offentligheten i tio år.

I dokumentärfilmen "Who is mr Putin" konstaterar Marina Salje samma sak som Anastasia Kirilenko själv gör: Visst finns det dokument. Visst finns det bevis bevarade för hur Rysslands nuvarande maktelit tog sig dit den är i dag.

– Ryssland är ett väldigt korrumperat land, och det innebär

bland annat att när människor beordras förstöra viktiga papper, så ser de till att ta kopior, säger Anastasia Kirilenko. Jag var faktiskt imponerad av att så mycket, nästan allt från åtminstone 1990-talet, är bevarat.

Om tiden längre fram, efter att det Putin tagit sig upp till maktens högsta höjder, finns mindre att finna på ryska.

– Men det finns dokument på spanska, på tyska, på franska... Jag är glad att jag förstår så många språk, säger Anastasia Kirilenko.

Det rör sig nu framför allt om de olika utredningar om penningtvätt i stor skala som pågår i Tyskland, Liechtenstein, Spanien och Frankrike, bland annat. De misstänkta huvudmännen ingår i kriminella gäng som Tambovligan från St Petersburg.

Det tysk-ryska fastighetsbolaget Spag har en central roll i en penningtvätthärva som tyska åklagare utreder. Den omfattar även tjänstemän i Liechtenstein, mexikanska drogkarteller och den colombianska Medellínkartellen.

Fram till hans tillförordnande som Ryska federationens president 1999 anlitade Spag en viss Vladimir V Putin som "obetald konsult". En annan Vladimir, Smirnov från Tambovligan, kopplas också till företaget.

Det finns olika åsikter om när saker och ting började gå snett med den ryska demokratin. Var det när Putin 2012 återkom som president för en tredje period, efter nuvarande premiärministern Dimitrij Medvedevs mellanspel, eller när Putins andra presidentperiod inleddes 2004, sedan både rebellerna i Tjetjenien och de ryska oligarkerna tvingats foga sig för Kreml? Var det när Putin nästan på dagen ett år efter Rysslands statsbankrutt 1998 blev premiärminister och inom några månader federationens president? Eller rentav redan när Boris Jeltsin i oktober 1993 lät pansartrupper beskjuta parlamentet och sedan såg till att författningen ändrades så att presidentmakten stärktes rejält?

Anastasia Kirilenko menar att allt började ännu tidigare, redan före Sovjetunionens upplösning.

– Det fanns en kort period 1989–1990 när det hade gått att vända utvecklingen. Innan man började tillsätta KGB-folk på tunga poster i regeringen, innan man beslutade att låta bli att

Rysk polis gick hårdhänt fram vid de stora demonstrationerna 2011 och 2012 mot misstänkt valfusk. FOTO: ISTOCKPHOTO

rensa upp i statsförvaltningen, eftersom de här KGB-officerarna var så värdefulla – beresta, kunniga i främmande språk och allt. Så sades det i propagandan.

– KGB-folket fann en lösning på hur de skulle kunna behålla kontrollen över alla tillgångar, samtidigt som de byggde upp en demokratisk fasad.

Och här var de kriminella gängen en viktig samarbetspartner.

– Jag var liten då, men jag minns när ligorna slogs om herraväldet på 1990-talet. På vägen till skolan passerade jag utbrända butiker. Och i dag sitter de som brände de här butikerna på höga poster i den regionala förvaltningen.

– De här människorna är kriminella, först och främst. Jag tror inte de kan föreställa sig att demokrati inte går att kombinera med korruption, i vart fall inte i den här omfattningen.

– Jag intervjuade Anatolij Sobtjaks änka Ljudmila, och hon sade till mig: "Varför räkna pengar folk har stoppat i fickorna? Kan vi inte prata om demokrati i stället?"

– I sina postsovjetiska huvuden trodde de att de kunde fortsätta stjäla och ändå vara demokrater, men det fungerar ju inte så. För de stal så mycket att de blev tvungna att börja kontrollera medierna. De insåg att det skulle bli svårt att behålla makten för alltid om de inte kunde skyddas från polisutredningar.

– De misslyckades inte med att bli demokrater – de ville aldrig vara det till att börja med.

Anastasia Kirilenko utbildade sig till journalist vid Moskvauniversitetet, och blev klar 2007. Under fem år arbetade hon för Radio Svoboda, det vill säga den ryska grenen av Radio Free Europe/Radio Liberty. En medieorganisation som finansieras av USA:s kongress och ursprungligen var en del av den amerikanska propagandaapparaten under kalla kriget.

På min fråga om RFE/RL verkligen kan ses som journalistiskt oberoende svarar hon:

– Det är i vart fall bättre att vara beroende av amerikanska staten än av Putins regering.

– Det var det enda sättet att undgå censur.

Men redan i samband med det mycket ifrågasatta dumavalet 2011 började Anastasia Kirilenkos bild av RFE/RL förändras. Di-

”Jag var liten då, men jag minns när ligorna slogs om herraväldet på 1990-talet. På vägen till skolan passerade jag utbrända butiker. Och i dag sitter de som brände de här butikerna på höga poster i den regionala förvaltningen. De här människorna är kriminella.”

Nevskij Prospekt, hjärtat av storstaden St Petersburg.

mitrij Medvedev var president, och Putin hade formellt den lägre rangen premiärminister, men alla ändå var på det klara med vem som höll i taktpinnen i Kreml.

– Jag var på ett mycket märkligt morgonmöte där även cheferna i Prag deltog, och de förmedlade order från Washington: Eftersom det stod klart att Putin skulle behålla makten skulle vi tona ner det politiska och fokusera mer på socialt innehåll. Folk på redaktionen gillade inte detta alls. Skulle Radio Svoboda handla mindre om politik? Nu hade de väl ändå ringt fel nummer?

Ironiskt nog var alltså det som till slut fick Anastasia Kirilenko att lämna redaktionen inte krav på att göra avkall på den journalistiska integriteten till förmån för kritik mot regimen, utan tvärtom – krav från ledningen att tona ner och helst undvika rapportering som kunde förarga Kreml.

– Jag började gräva i Putins förflutna. Vissa av mina avslöjanden publicerades i Radio Svoboda, och jag vet inte om det var en slump eller inte, men Putin började nämna Radio Svoboda offentligt.

Det är aldrig ett bra tecken när Vladimir Putin nämner personer

eller organisationer vid namn i negativa ordalag, något flera regimkritiker blivit varse. I det här fallet var det omöjligt att missta sig på budskapet.

– Han sade, bokstavligen: ”När jag var chef för FSB såg vi dem som vår fiende.”

Det blev allt svårare för Anastasia Kirilenko att få sina grävjobb publicerade hos RFE/RL, hon upplevde att redaktörerna kom med undanflykter.

– En gång sade de rent ut: ”Men Putin har ju redan dementerat detta”. Så jag avslutade mitt samarbete med RFE/RL. Jag var redan på väg att flytta till Frankrike av personliga skäl. Jag började ägna mig åt självständigt grävande på heltid, och jag tror alla är nöjda med den lösningen.

– Vad är ni ute efter kring Putin och St Petersburg? Här finns ingen korruption. Som rysk kvinna borde du skämmas!

Uppringaren är arg men inte öppet hotfull. Dock arbetar mannen som fräser i Anastasia Kirilenkos öra för FSB. Han vill göra klart att hon och Nicolas Tonev inte är välkomna i Ryssland, dit de rest för research till dokumentärfilmen ”Putin och maffian” (2018).

Titeln beskriver innehållet tydligt. Även om vi får ännu en inblick i 1990-talets svindlande affärer – bland annat via en japansk före detta Yakuzamedlem bosatt i Stockholm, som berättar öppet om när han jobbade med skattefinansierad men genomrutten casinoverksamhet i St Petersburg – så är fokus på mer nutida händelser. Exempelvis det misstänkta mordet 2009 på advokaten Sergej Magnitskij, som avled i fängelse efter att ha kommit en stor skattehärva på spåren, och Panama Papers-skandalen 2016. Där avslöjades bland mycket annat att cellisten Sergej Roldugin, en av Putins närmsta vänner, tydligen förfogar över en förmögenhet på flera miljarder dollar – något som dock inte verkar ha gjort något synbart avtryck i Roldugins livsstil.

När journalisterna på ett kafé i Moskva möter medhjälparen till en företagare med Kremlkopplingar är mordhoten konkreta, om än framförda i något passivt-aggressiva ordalag.

– Ni vet hur det brukar gå till på film – någon blir mördad, och så blir mördaren i sin tur mördad...

Och dödshot mot journalister har också satts i verket. Den

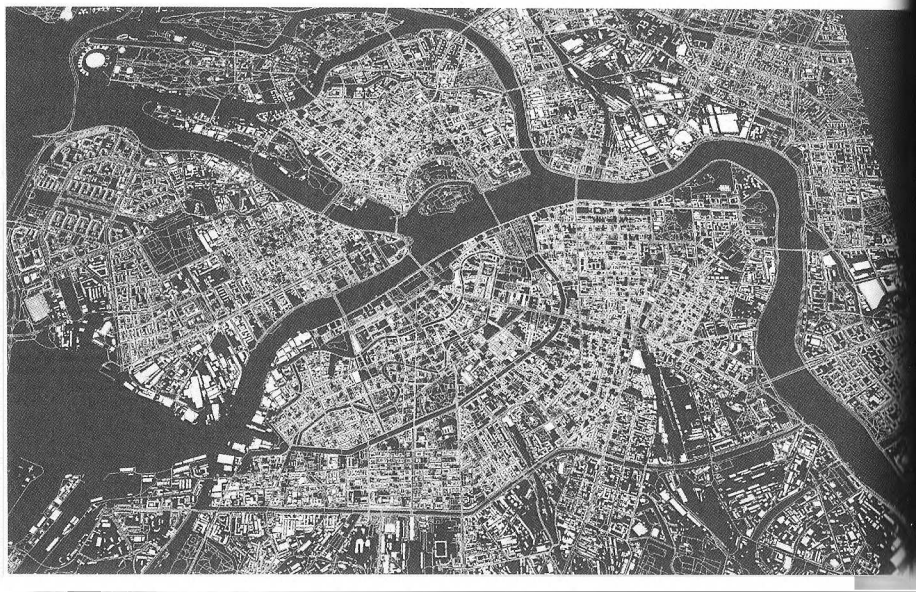

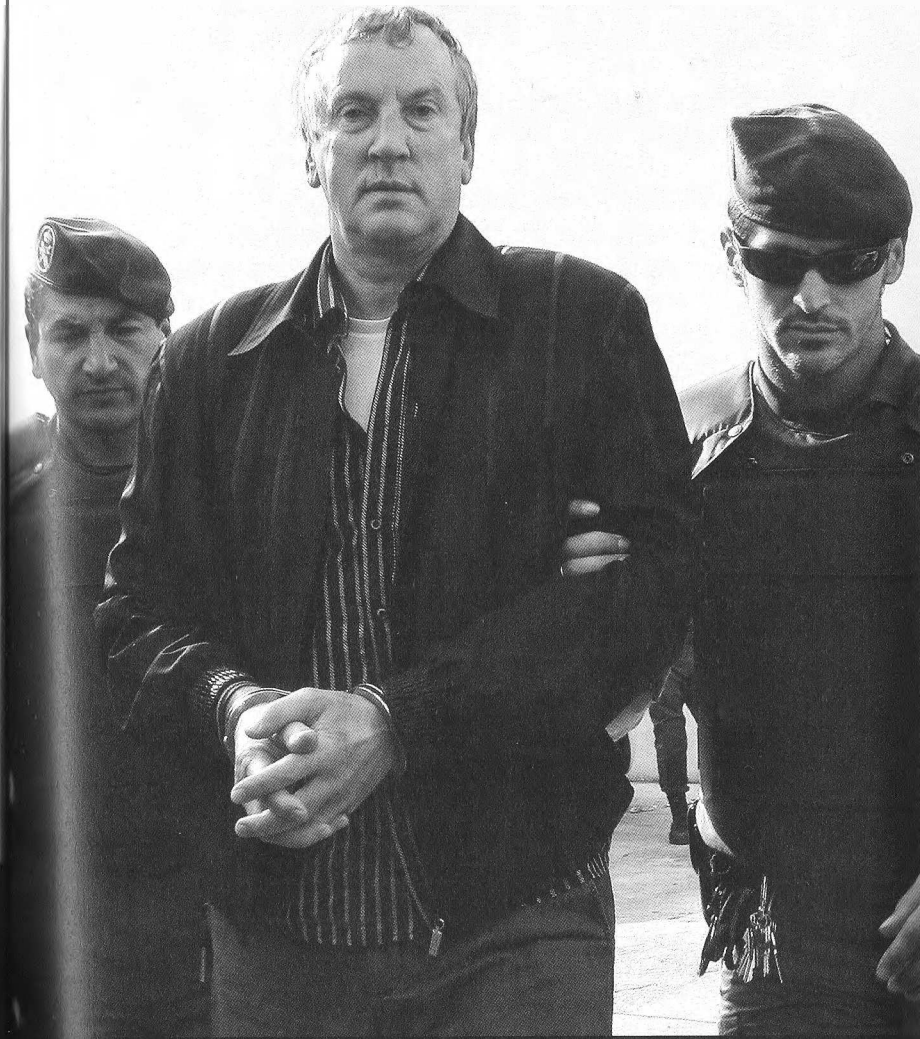

I juni 2008 greps Gennadij Petrov från Tambovligan på Mallorca i en omfattande aktion mot rysk organiserad brottslighet. Ryska kriminella misstänks ha sysslat med penningtvätt i Spanien sedan mitten av 1990-talet. Spanska myndigheter misstänker att Tambovligan tvättat mer än 500 miljoner kronor, och i åtalet hävdas att den lyckats skaffa sig inflytande på vissa nivåer i den spanska statsapparaten och har kopplingar till ”ekonomisk, politisk, rättslig och polisiär makt” i Ryssland. BBC uppger att Alexander Litvinenko, den före detta FSB-officeren som 2006 mördades i London med det radioaktiva ämnet polonium, bistod i utredningen. Tio år efter gripandena startade äntligen rättegångarna i vintras. Då hade redan Gennadij Petrov hunnit fly till Ryssland. FOTO: TT/SCANPIX